

ร่างขั้นตอนการปฏิบัติ

(Standard Operating Procedures: SOPs)

ด้านการประเมินความต้องการความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติ

(Activate DANA Team)

01

STEP ONE

02

STEP TWO

03

STEP THREE

04

STEP FOUR

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของการประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ (Damage and Needs Assessment – DANA) Standard Operating Procedure (SOP)

1. จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้การปฏิบัติงานประเมินความเสียหายและความต้องการในการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการสาธารณภัย มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและลดความสับสนในการปฏิบัติการประเมินของหน่วยงานและภาคส่วนที่ทำงานร่วมกัน และเพื่อให้การจัดการสาธารณภัยในภาวะฉุกเฉินเป็นไปอย่างมีระบบ มีมาตรฐานเดียวกัน และบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงได้พัฒนาเอกสารฉบับนี้ ที่เรียกว่าเอกสารการปฏิบัติงานมาตรฐานของการประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ (SOP-DANA)

ทีมวิจัยได้พัฒนา SOP - DANA นี้ จากการทบทวนเอกสาร IASC (Inter-Agency Standing Committee) FEMA (Federal Emergency Management Agency) และกรณีศึกษาของประเทศที่นำกรอบการประเมินแบบ MIRA (Multi-Sector Initial Rapid Assessment) ไปปรับใช้ในการประเมิน DANA ของแต่ละประเทศ อาทิ ประเทศปากีสถาน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย บังคลาเทศ กัมพูชา เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติงานมาตรฐานของประเมินความเสียหายและความต้องการ (SOP-DANA) ของไทย โดยมีหน่วยงานที่ประเมิน DANA ระดับกลาง (ระดับประเทศ) ทีมประเมินระดับจังหวัด และทีมประเมินระดับอำเภอ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่นำ SOP - DANA นี้ เป็นแนวทางปฏิบัติงานการประเมินต่อไป

2. ขอบเขตการใช้ขั้นตอนมาตรฐาน

เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานมาตรฐานการใช้แบบประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพิบัติระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ที่ทำการประเมินระดับจังหวัด โดยอ้างอิงตามระดับการจัดการสาธารณภัยตามแผนปฏิบัติการการจัดการสาธารณภัยแห่งชาติ ที่แบ่งการจัดการเป็น 4 ระดับ การประเมินนี้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรมและการช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้อยู่รอดปลอดภัย ในการประเมินสถานการณ์และวิเคราะห์ความสามารถของผู้ประสบภัยในการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉินมีหลายวิธี สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกการวิเคราะห์แบบรวดเร็ว (rapid assessment) และการประเมินแบบ MIRA (Multi-sector Initial Rapid Assessment)

3. บุคลากรและหน่วยงานรับผิดชอบ

การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในแนวคิดของการประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือนั้น ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจบริหารจัดการและการวางบุคลากรต่างๆ ทั้งนี้สามารถที่จะใช้ระบบการบัญชาการสถานการณ์ร่วมกับการเปิดใช้ระบบการประเมินฯ โดยกำหนดให้บุคลากรต่างๆ ของจังหวัด ปฏิบัติหน้าที่ตามส่วนงาน หากอ้างอิงตามแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ที่แบ่งการปฏิบัติงานในศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉินออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนบัญชาการและตัดสินใจ ส่วนปฏิบัติการ ส่วนอำนวยความสะดวก และส่วนสนับสนุน เป็นผู้แทนหน่วยงานเข้าร่วมเป็นทีมประเมิน DANA ระดับจังหวัด เนื่องจากทีมประเมินความเสียหายเป็นกลุ่มสหสาขาวิชาชีพที่มาจากหลายภาคส่วนและต้องมีผู้นำแต่ละสาขาร่วมประเมิน นอกจากนี้ ทีมประเมินก็เน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชน ดังนั้น จึงควรมีผู้แทนจากชุมชนและภาคประชาสังคม ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกในทีมประเมิน

4. นิยามปฏิบัติการ

ระดับการเตรียมความพร้อมและการแจ้งเตือน (Standby/Alert)

เป็นระดับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่หน่วยงานในพื้นที่รับผิดชอบระดับท้องถิ่น/อำเภอสามารถจัดการได้ โดยใช้การดำเนินการตามสภาวะปกติ การประเมินยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะได้รับการแจ้งเตือนและร้องขอ แต่ทีมประเมิน DANA จะเตรียมความพร้อมรองรับการแจ้งเตือนและติดตามสถานการณ์ และในกรณีที่เหตุการณ์เข้าสู่สภาวะปกติ ทีมประเมินลดระดับการทำงานและรอรับรายงานต่อไป

ระดับการเปลี่ยนปฏิบัติการสู่ปฏิบัติการ (Partially Activation)

เป็นระดับเหตุการณ์ภัยพิบัติสามารถจัดการได้โดยหน่วยงานพื้นที่ท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ และมีบางพื้นที่มีลักษณะสถานการณ์เกิดขึ้น และผู้อำนวยการศูนย์ฯ ประสานการขอสนับสนุนการปฏิบัติการจากส่วนกลางและการส่งการสนับสนุนปฏิบัติการให้กับหน่วยงานปฏิบัติการท้องถิ่น ทีมประเมินเตรียมบุคคลากร อบรมทีมประเมิน และลงสำรวจพื้นที่เพื่อประเมินสถานการณ์

ระดับปฏิบัติการ (Activation)

เป็นระดับที่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติสำคัญในระดับจังหวัด ทีมประเมิน DANA ได้รับการร้องขอและลงพื้นที่ทำการประเมิน เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความสามารถในการของจังหวัด และจัดทำรายงานและสรุปรายงานเสนอผู้อำนวยการศูนย์ฯ

5. ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของแบบประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ

ระยะที่ 1-2

ทีมได้แบ่งขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของการประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือเป็น 2 ส่วน คือ ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานแบบประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 และการเชื่อมต่อกับกระบวนการปฏิบัติงานของศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ในระดับจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของแบบประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ ระยะที่ 1
วัตถุประสงค์

- เพื่อระบุระดับและความรุนแรงภัยพิบัติ
- ระบุที่ตั้งและขนาดโดยประมาณของประชากรและระบุกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบ
- ลำดับความต้องการด้านมนุษยธรรมของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ
- ระบุช่องว่างข้อมูลที่จำเป็นต้องเก็บเพิ่มในระยะที่ 2

กิจกรรมหลัก	ระยะเวลา	
	เริ่ม	สิ้นสุด
1. ตัดสินใจที่จะเริ่มเตรียมการประเมินเบื้องต้นระยะที่ 1 (Phase 1)	0/1	1
2. ศูนย์ปฏิบัติการส่วนกลางเรียกประชุมทีมประเมิน	1	1
3. ทบทวนแผนการประเมิน	1	1
4. ประชุมนิเทศทีมประเมิน	1	1
5. กำหนดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ให้กับสมาชิกในกลุ่มประเมิน	1	1
6. ตรวจสอบข้อมูลทุติยภูมิ	1	2
7. ปฏิบัติการประเมินภาคสนาม (ระดับอำเภอ/ท้องถิ่น) ระยะที่ 1	2	2
8. การบันทึกข้อมูลเข้าสู่ระบบ (data entry)	2	2
9. การประมวลผลข้อมูล (data processing)	2	3
10. ทำการวิเคราะห์ร่วม (Joint Analysis)	3	3
11. ร่างผลการประเมินเบื้องต้นระยะที่ 1 (Phase 1) เรียกว่า รายงาน PSD	3	3
12. สรุปผลการประเมินระยะที่ 1 (Phase 1) เพื่อนำเสนอผู้มีอำนาจตัดสินใจ	3	3
13. นำเสนอผลการประเมินระยะที่ 1 (Phase 1) ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3	3
14. รายงานและเผยแพร่ผลการประเมิน	3	3

แหล่งที่มา : จากการทบทวนเอกสาร IASC (2012,2015) และประเทศที่นำการประเมิน MIRA ไปใช้

ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของแบบประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือระยะที่ 2
วัตถุประสงค์

- ประเมินขนาดและความรุนแรงของผลกระทบของเหตุการณ์ภัยพิบัติ
- ระบุความต้องการและผลกระทบตามลำดับความสำคัญระหว่างภาคส่วน/คลัสเตอร์ที่ได้รับผลกระทบหรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์
- การคาดการณ์ขนาดและความรุนแรงของภัยพิบัติและความต้องการที่จะเกิดขึ้นในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

กิจกรรมหลัก	ระยะเวลา	
	เริ่ม	สิ้นสุด
1. ตัดสินใจที่จะเริ่มเตรียมการประเมินระยะที่ 2 (Phase 2)	3	3
2. ปรับเป้าหมายและกรอบการวิเคราะห์จากข้อค้นพบในการประเมินระยะที่ 1	3	3
3. ทบทวนแผนการประเมิน เครื่องมือและรูปแบบประเมินระยะที่ 2 (Phase 2)	3	3
4. ตรวจสอบข้อมูลทุติยภูมิ	3	3
5. ประชุมปฐมนิเทศทีมภาคสนาม	3	4
6. กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (รายชื่อและประเภทสถานที่)	3	6
7. ทีมประเมินลงปฏิบัติการภาคสนาม (เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ)	6	10
8. การบันทึกข้อมูลเข้าสู่ระบบ (data entry)	6	11
9. การประมวลผลข้อมูล (data processing)	12	13
10. ประชุมและวิเคราะห์ร่วม	13	14
11. ร่างรายงานการประเมิน MIRA	13	14
12. สรุปผลการประเมินระยะที่ 2 เพื่อนำเสนอรายงานผู้มีอำนาจตัดสินใจ	14	14
13. นำเสนอผลการประเมินระยะที่ 2 ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	14	14
14. เผยแพร่ผลการประเมินระยะที่ 2 และรายงาน	14	14

แหล่งที่มา : จากการทบทวนเอกสาร IASC (2012,2015) และประเทศที่นำการประเมิน MIRA ไปใช้

6. ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของทีมประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือ (SOP – DANA Team)

1) เตรียมความพร้อม: เตรียมพร้อมสำหรับการประเมินก่อนเกิดเหตุฉุกเฉิน

- พื้นที่เสี่ยง
- 1.1 ทบทวนเครื่องมือประเมินรูปแบบและตัวชี้วัดที่รวดเร็ว (และรวมถึงแบบประเมินในเชิงลึก)
  - 1.2 ทบทวนแผนที่ก่อนเกิดภัยพิบัติบริเวณที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งอาจจำเป็นต้องทำการประเมินผล
  - 1.3 ทบทวนข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) และการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ
  - 1.4 ทบทวนกระบวนการประเมินโดยใช้ขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐานของการประเมินความเสียหายและความต้องการความช่วยเหลือในระยะต่างๆ
  - 1.5 ตกลง / ปรับปรุงรายชื่อผู้แทนหน่วยงานที่ผ่านการอบรมการประเมินมีส่วนร่วมในการประเมิน
  - 1.6 ตรวจสอบงบประมาณสำหรับการเดินทางเพื่อการประเมิน
  - 1.7 จัดปฐมนิเทศทีมประเมินและสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อทดสอบเครื่องมือก่อนที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลสนาม

2) การวางแผน: จัดให้มีการประเมินก่อนที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ในสนาม

- ในพื้นที่
- 2.1 ประสานการเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักก่อนการประเมินรวมถึงผู้แทนหน่วยงาน
  - 2.2 จัดทำข้อกำหนดในการประเมิน ซึ่งขึ้นอยู่กับธรรมชาติและขั้นตอนของกรณีฉุกเฉิน
  - 2.3 แต่งตั้งผู้ประสานงานประเมิน / หัวหน้าทีมเพื่อประสานงานการประเมิน
  - 2.4 กำหนดวัตถุประสงค์ / เป้าหมายและกรอบเวลาในการประเมิน
  - 2.5 กำหนดสถานที่ที่จะทำการประเมิน
  - 2.6 แจ้งและประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นเกี่ยวกับการประเมินตามแผนที่วางไว้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการประชุม และสรุปผล
  - 2.7 กำหนดหน่วยงาน/ผู้แทนหน่วยงานที่จะเข้าร่วมการประเมิน (กรณีการประเมินแบบ MIRA (Multi Cluster Initial and Rapid Assessment) ซึ่งเป็นการประเมินแบบการผสมผสานระหว่างหน่วยงาน, ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา)
  - 2.8 วางแผนการขนส่งเพื่อภาระกิจการประเมิน ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้ง, บุคลากร, รายชื่อผู้ติดต่อและ ขั้นตอนการสื่อสาร อุปกรณ์การประเมิน, การรักษาความปลอดภัย ผู้ติดต่อทีมสัมภาษณ์ และการขนส่ง

3) การดำเนินการ: การเดินทางไปยังภาคสนามและระหว่างการประชุม

3.1 รายงานตัวกับผู้รับผิดชอบในพื้นที่ที่ประสบภัย และประชุมเพื่อฟังบรรยายสรุปสถานการณ์จากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง

3.2 ประชุมทีมประเมินในพื้นที่เพื่อการชี้แจงและการวางแผนแนวทางในการเก็บข้อมูล ได้แก่ : แยกทีมออกเป็นกลุ่ม การกำหนดบทบาท การบรรยายสรุปเนื้อหา และชี้แจงแบบสอบถาม ตกลงสถานที่ที่ทำการเก็บข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุม ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล การซักถามความเข้าใจของทีมเก็บข้อมูลสนาม เป็นต้น

3.3 เริ่มต้นพบปะกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีบทบาทสำคัญในท้องถิ่น เพื่อติดตามสถานการณ์ปัจจุบัน ยืนยันสถานที่ที่จะทำการประเมิน / ประเด็นสำคัญ

3.4 ติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนเดินทางเพื่อบันทึกเวลาและสถานที่นัดพบในการสำรวจและสัมภาษณ์

3.5 ทีมแบ่งเป็นกลุ่มสำหรับการทำงานภาคสนาม และจัดกลุ่มใหม่ตามเวลาและสถานที่ใหม่ที่จัดไว้ล่วงหน้า

3.6 สรุปรายงานประจำวันของทีมในตอนท้ายของแต่ละวัน เพื่อให้ความเห็นในประเด็นสำคัญและกำหนดการทำงานสำหรับวันถัดไป

3.7 ป้อนข้อมูล เข้าระบบทุกวันหลังเสร็จการเก็บข้อมูล และส่งข้อมูลเข้าสู่ศูนย์จัดการข้อมูลกลาง (Information Management Center)

4) การวิเคราะห์: การประเมินผลการวิเคราะห์ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่มีความรับผิดชอบ

4.1 ดประชุมซักถามและให้ความคิดเห็นจากทีมประเมินเมื่อสิ้นสุดภารกิจ เพื่อให้ความเห็นในประเด็นสำคัญ ลำดับความสำคัญ และข้อเสนอแนะ

4.2 จัดทำรายงานโดยใช้รูปแบบมาตรฐาน

5) การตอบสนองและการเผยแพร่: การตอบสนองเบื้องต้นและการเผยแพร่ข้อมูล

5.1 การแบ่งปันข้อมูลผลการประเมินแก่หน่วยงานพื้นที่ในสนามและหน่วยงานส่วนกลาง

5.2 หากเกิดภัยพิบัติขึ้นในวงกว้าง หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านมนุษยธรรม จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาคีเพื่อหารือ ในการจัดทำโครงการตอบสนองต่อสถานการณ์

5.3 การตอบสนองต่อสถานการณ์เบื้องต้น และเผยแพร่ข้อมูล

6) การเฝ้าติดตามและรายงาน: ทบทวนการตอบสนอง การติดตามผลและรายงาน

6.1 ลงสำรวจพื้นที่สนามเพื่อยืนยันการวางแผนการตอบสนองต่อสถานการณ์

6.2 รายงานการวิเคราะห์ผลการประเมิน

6.3 ทบทวนบทเรียนที่ได้รับ